

18. Семёнова Л.Н. Политика социального реформизма в британских доминионах в последней трети XIX – начале XX в.: автореф. дис. ... докт. ист. наук. Минск, 2012. 30 с. URL:[https:// textarchive.ru/c-2112328.html](https://textarchive.ru/c-2112328.html)
19. Pierre L.B. *Les Nouvelles Societes Anglo-Saxonnes*. Paris, 1901.
20. Jenks E. *History of Australasian Colonies*. 1895. 352 p.
21. Уокер Г. (Генри де Розенбах). *Развитие австралийской демократии* / Пер. с англ.; со вступит. ст. и доп. Д. Сатурина. Санкт-Петербург : Л.Ф. Пантелеев, 1901. XL, 301 с.
22. Macintyre S. *A Concise History of Australia*. Cambridge, 2005.
23. *Проблемы Общей части права социального обеспечения*: монография. М. : Проспект, 2017. 416 с.
24. Fenna A. *Introduction to Australian public policy*. Melbourne : Longman, 1998. 454 p.
25. *The Bulletin*. 2006. July 4.

УДК 94(44)‘1914/1918’:378.4(945.1)

Мирончук О.А., Мирончук А.С.

**«ДЕСЬ ТАМ У ФРАНЦІЇ»: СТУДЕНТИ ТА ВИКЛАДАЧІ
МЕЛЬБУРНЬСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ У ПЕРШІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ
(ДОКУМЕНТАЛЬНІ СВІДЧЕННЯ)**

У статті на широкій джерельній базі аналізується особистий досвід участі студентів та викладачів Мельбурнського університету у Першій світовій війні, зокрема на Західному фронті. Відзначено значний дослідницький потенціал документів особового походження. Наголошено на надзвичайній інформативності фондів Архіву Мельбурнського університету. Розглядаються особливості австралійського досвіду військових дій на Західному фронті. Наведені особисті враження та погляди студентів та професорсько-викладацького складу на війну та її наслідки.

Ключові слова: *Мельбурнський університет, Архів Мельбурнського університету, Перша світова війна, Франція, студенти, викладачі, щоденники, листи.*

Мирончук Е.А., Мирончук А.С. «Где-то во Франции». Студенты и преподаватели Мельбурнского университета в Первой мировой войне: документальные свидетельства.

В статье на обширной документальной базе анализируется личный опыт участия студентов и преподавателей Мельбурнского университета в Первой мировой войне, в частности на Западном фронте. Отмечен значительный исследовательский потенциал документов личного происхождения. Акцентировано внимание на чрезвычайной информативности

фондов Архива Мельбурнского университета. Рассматриваются особенности австралийского опыта военных действий на Западном фронте. Приведены личные впечатления студентов и профессорско-преподавательского состава на войну и ее последствия.

Ключевые слова: Мельбурнский университет, Архив Мельбурнского университета, Первая мировая война, Франция, студенты, преподаватели, дневники, письма.

Myronchuk E., Myronchuk A. «Somewhere in France». Students and university lecturers of the Melbourne University in World War I: documentary testimony.

The article analyzes, on a wide source basis, the personal experience of the participation of students and university lecturers of the Melbourne University in World War I, in particular on the Western Front. Significant research potential of documents of personal origin was noted. The attention is focused on the extreme information content from the funds of the University of Melbourne Archive. The features of the Australian experience of military operations on the Western Front are considered. The personal impressions and views of students and university lecturers on the war and its consequences are given.

Keywords: Melbourne University, University of Melbourne Archives, World War I, France, students, university lecturers, diaries and letters.

На момент Першої світової війни Австралія була незалежною нацією лише 14 років і війна стала можливістю утвердити свою національну ідентичність. Протягом всієї війни Австралійські імперські сили (АІС) формувалися виключно на добровільних засадах, а добровольчий статус експедиційних військ закріпили два національних референдуми з приводу військового призову.

З дня свого заснування в 1853 р. Мельбурнський університет орієнтувався, в першу чергу, на задоволення потреб суспільства і тому його реакція на початок Першої світової війни була закономірною: сотні студентів та викладачів добровільно воювали на різних її фронтах. З метою підтримки військових зусиль країни деякі курси та навчальні програми були скорочені, однак університет продовжував розвивати наукові дослідження, особливо ті, які стосувались виробництва боєприпасів. В роки війни в університеті були здійснені помітні зусилля з розробки нового протигазу [1].

З'ясування ролі та значення Мельбурнського університету у Першій світовій війні видається надзвичайно актуальним для дослідження процесу формування австралійської національної свідомості та ідентичності.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні особливостей особистого досвіду під час військових дій студентського та професорсько-викладацького складу Мельбурнського університету на Західному фронті Першої світової війни.

Аналіз існуючої літератури переконує, що в сучасному науковому дискурсі процес дослідження порушеної теми мав лише фрагментарний

характер; у працях українських вчених дана проблема майже не вивчалася; окремі аспекти участі австралійських закладів вищої освіти у Першій світовій війні досліджували австралійські вчені: Дж. Грей (Jeffrey Grey), Ч. Бін (Charles Bean), Г. Сіл (Graham Seal), Д. Блер (Dale Blair), Р. Селлек (Richard Selleck).

Джерельною базою дослідження слугували матеріали особових фондів Архіву Мельбурнського університету. Там представлені 20 щоденників та приватне листування загальним обсягом понад 1700 сторінок студентів та викладачів Мельбурнського університету, частина з яких не повернулася додому, учасників сформованого з добровольців Австралійсько-Новозеландського армійського корпусу (АНЗАК), які воювали в Першій світовій війні, а також свідчення тих, хто працював в тилу задля перемоги у «Великій війні».

В університетському літописі активної військової служби ідентифіковано 1725 співробітників, студентів та випускників, які служили на фронтах Першої світової війни, 253 з яких загинули [1].

Обсяг статті, на жаль, не дозволяє повною мірою відобразити весь спектр та зміст архівних документів, тож проаналізуємо лише окремі з них.

Знаковою постаттю Мельбурнського університету був видатний вчений-класик Горацій (Барні) Аллен, який після закінчення мистецького факультету викладав там класичні дисципліни. У день АНЗАК в 1917 р. у віці 42 років Б. Аллен поступив на військову службу. 19 грудня 1917 р. на кораблі «Буена Вентура» він залишив Австралію у складі 7-го батальйону; у лютому 1918 р. був переведений до Австралійського повітряного корпусу, а у вересні наступного року був відправлений до навчального армійського підрозділу АІС. 23 січня 1919 р. Б. Аллен отримав звання лейтенанта, а через два тижні – почесного капітана; повернувся до Австралії 30 жовтня 1919 р., а в січні 1920 р. був демобілізований [2]. У 1926 р. він видав свій щоденник спогадів часів Першої світової війни, де дає високу оцінку солдатам АІС, порівнюючи їх з давньогрецькими воїнами, описаними Ксенофонтом [3].

Випускник медичного факультету Мельбурнського університету (сер) Вільберфорс (Білл) Ньютон був одним із ста австралійських лікарів, хто відразу відгукнувся на заклик військового міністра Великої Британії фельдмаршала лорда Г. Кітченера і 16 червня 1915 р. у званні лейтенанта мобілізувався добровольцем 58-ї бригади 19-ї дивізії Королівського армійського медичного корпусу [4].

У 1916 р. на Західному фронті отримав звання капітана. У щоденнику він розповідає про бруд, слюту, ворожі обстріли, поранених в окопах, а також про щасливі моменти уникнення травм та поранень. 30 травня 1917 р. його хотіли комісувати, але він відмовився [5, арк. 9].

З його особового архіву дізнаємось, що у нього були непрості стосунки зі старшими британськими офіцерами, яких він зневажав за некомпетентність, що спонукало його написати записку «Британські офіцери, з якими я зустрівся» та низка інших нотаток, що описують повсякденне життя в окопах [6]. «Простирадла та ліжко – славні» – так описує Б. Ньютон своє захоплення

лікарняною палатою 12 листопада 1915 р., куди він потрапив з підозрою на бронхіт. Ця проста радість ілюструє нові умови, які стали «нормальним» для військовослужбовців «Великої війни» [5, арк. 16].

Повернувшись в Австралію у вересні 1917 р., Б. Ньютон працював у лікарні Альфреда, був членом медичного факультету Мельбурнського університету (1934-1948). Його щоденник – лише одне із багатьох цінних документальних свідчень, які зберігаються в Архіві Мельбурнського університету.

Серед комплексу архівних документів надзвичайною інформативністю відзначається особовий фонд Рея Джонса, зв'язківця 19-го батальйону АІС, який 17 лютого 1915 р. у віці 25 років записався добровольцем, а 25 червня відплив із Сіднея на борту британського військового корабля «Керамік». Р. Джонс служив в Єгипті, Галліполі, Франції та Бельгії. У 1917 р. через проблеми із здоров'ям він був приписаний до постійної військової бази і залишався у Франції до кінця війни.

У листах до батьків із Європи він виявляв свою щирю любов і смуток через розлуку, яку дуже гостро переживав [7]. В усіх своїх листах він завжди давав зрозуміти, в якій країні знаходиться і неодмінно закінчував їх словами «тонни любові до всіх» [8].

Солдатські листи є, мабуть, найважливішим свідченням війни. Вони були свого роду рятувальним колом для військовослужбовців, які прагнули почути новини з дому та знати, що їх люблять і за ними сумують.

Листи давали можливість на деякий час уникнути жорстокої, а іноді нудної реальності війни. Р. Джонс, як і сотні його побратимів, був надзвичайно щасливий, коли отримував листи чи посилки від рідних та друзів, які, напевно, були для нього єдиним, що могло втішити під час війни. В одному зі своїх листів він писав: «Сьогодні вдень я отримав посилку від 02.03.16. Я навіть не знаю, як сказати вам, наскільки я був щасливий» [9].

В листах Р. Джонс надсилав додому незліченну кількість фотографій та інших «сувенірів війни» [10]. «У вкладені ви знайдете кілька засушених квітів, які тато повинен впізнати» [11]. Це були червоні маки, зібрані ним на полях «чудової Франції».

Під час війни листи були чи не єдиною формою підтримки стосунків із рідними. Як і інші австралійські солдати, які служили на Західному фронті, Р. Джонс за допомогою листів висловлював свої емоції та почуття: невимовну тугу вимушеної розлуки, нестачу родинного тепла та затишку; можливо, це був єдиний спосіб для нього та інших передавати свою любов рідним та близьким [12].

Знанням та авторитетним вченим Мельбурнського університету був Алан Чизгольм – перший професор французької мови, навчальна програма якого мала надзвичайний вплив на викладання та вивчення французької мови протягом більшої частини ХХ ст. Він був чудовим знавцем французького символізму, особливо поезії Стефана Малларме (1842-1898). Він досконало володів французькою та німецькою, добре розмовляв іспанською та латиною. У

1915 р. рядовим солдатом вступив до АІС, згодом швидко отримав підвищення. На фронті він відповідав за прослуховування німецьких комунікацій у Франції. Після війни він повернувся до свого університету і протягом кількох десятиліть викладав там французьку мову. Ветеран Другої світової війни. За мужність та героїзм, проявлені у двох світових війнах, а також за відданість французькій мові та літературі був нагороджений Орденом Почесного легіона та Орденом «За заслуги перед Італійською Республікою» четвертого ступеня [13].

Під час війни А. Чизгольм вів щоденник та писав листи, які є своєрідною інтелектуальною реакцією на війну, а також демонструють його подвійну ідентичність як солдата та інтелігента. Незалежно від місця написання цих листів – чи то у траншеї, чи то в маленькому містечку, на них завжди вказана одна і та ж адреса: «Десь там у Франції» [14].

У вільний від окопів час А. Чизгольм багато читав. Під час активної військової служби, яка закінчилася 28 червня 1919 р., він прочитав майже сотню книг [15]. Як свідчать його листи до матері та сестри Фло, книги він отримував звідусіль: від французьких друзів, з місцевих бібліотек і навіть у захоплених німецьких траншеях. Пірнаючи в цей океан книг, він намагався осягнути німецький літературний всесвіт і жорстоку війну, в реаліях якої він жив. Зокрема, він вказує на різкий контраст між духовними пошуками Німеччини у творчості Й.В. Гете та ситуацією «сьогодні». У листі до матері від 23 червня 1917 р. він висловлює здивування та розчарування цією «сьогоднішньою» країною, яка спровокувала війну: «Маю чудову можливість відчутти різницю між тим прекрасним раннім періодом німецької історії та сучасністю. Там, за часів Гете, – це все мистецтво та ідеалізм, захоплення красою та правдою, постійне прагнення матеріальної та духовної свободи; і зараз! Я не можу змусити себе читати будь-що із сучасної німецької літератури. Здається, це твори іншого народу: ніби «Фауст» Гете справдився, і Німеччина віддала свою душу дияволу. Я сподіваюся, що з німецького народу все-таки вийде щось добре» [16].

Уривок із листа А. Чизгольма до сестри Фло свідчить про те, що війна була не такою, яку очікували союзники, – короткою та переможною: «Сьогодні мій день народження, і ми відсвяткували його ввечері славними макаронами та сирним пудингом – великим блюдом для п'яťох осіб. Господи, ми дійсно їли... Я сподіваюся провести наступний день [народження] вдома. Напевно війна не затягнеться далі ...» [17]. Він майже мав рацію: війна закінчиться через рік і п'ять днів після цієї його річниці.

В Архіві Мельбурнського університету зберігається щоденник ще одного із багатьох відважних молодих людей, які воювали на Західному фронті, лейтенанта Вільяма Кіста. Йому було всього 20 років, коли він загинув [18].

В. Кіст зарахувався інженером 1-ї польової інженерної роти АІС у вересні 1914 р., а в жовтні почав базову підготовку в Єгипті. Пізніше служив у Галліполі, у березні 1916 р. був переведений до Франції, де був учасником бойових дій біля Позьє та Іпру. Загинув в районі протоки Па-де-Кале у серпні 1917 р., нагороджений Військовим хрестом.

Під час Першої світової війни багато австралійських солдатів відправились в країни, яких вони ніколи не бачили і мали змогу познайомитися з іншим світом, іншою культурою. Зі змісту деяких листів та щоденників, написаних у Франції, іноді може скластися враження, що йдеться про туристів, які проводять безтурботну відпустку, а не солдатів, які воюють у світовій війні. Їх аналіз дає змогу вивчити такі різні особисті враження та інтерпретації війни на Західному фронті.

Так, листи Е.Й. Баттена, який не брав безпосередньої участі у бойових діях, головним чином сфокусовані на враженнях від французької сільської місцевості, ніж на подіях війни. Р. Джонс до передислокації на територію Франції служив спочатку в Єгипті та Галліполі, тож у його щоденнику відчувається різочий контраст між часом, проведеним у жахливих умовах в Галліполі та у Франції. В. Кіст, який перед відправкою до Франції служив інженером в Єгипті та Галліполі, також мав зовсім інший досвід. Отож, його свідчення про Францію значно відрізняються від свідчень Е. Баттена та Р. Джонса. Натомість, лейтенант Роберт Маккей, який був безпосереднім учасником низки великих битв, у своєму щоденнику зберігає почуття гумору. Як і В. Кіст, він не зупиняється на негативних аспектах війни, схоже, що він справляється з ними в міру їх надходження [19].

З листів Р. Джонса, написаних із Франції, складається враження, що Франція – це рай. Він з любов'ю описує французьку сільську місцевість: «Тут все прекрасне, дерева і живоплоти – це одна суцільна маса квітів, а поля покриває жовтець» [11]. В іншому листі читаємо: «Країна тут прекрасна, а поля усіяні маками та волошками. Ефект описати майже неможливо» [20].

Очевидно, що ці перші враження створюються на протигагу Галліполі: «[У Франції] все набагато комфортніше, ніж в Галліполі, і хлопці поводяться чудово, ви навряд чи впізнаєте в них австралійців, які були в Єгипті» [11].

Зрозуміло, що варто проявляти певну обережність та виваженість, аналізуючи листи Р. Джонса, оскільки опис Франції як раю може протиставлятися, наприклад, реальній дійсності битви на Соммі у Північній Франції, де Австралія заплатила жахливу ціну – втрати австралійських дивізій склали близько 23 тис. пораненими та 6800 вбитими [21]. Ці листи Р. Джонс писав своїй сім'ї, і тому, ймовірно, уникав занадто драматичних чи трагічних моментів, щоб не тривожити зайвий раз своїх рідних; більше того, всі листи з фронту піддавались строгій цензурі.

З наближенням до лінії фронту, гірка реальність війни на Західному фронті ставала більш очевидною. Спеціаліст з будівельних матеріалів В. Кіст, який 21 жовтня 1914 р. у двадцятирічному віці приєднався до 2-ї польової бригади інженерних військ, протягом перших двох років війни займався цілком звичайними справами: будував приміщення, прокладав трубопроводи. Тож практично в усіх його ранніх листах увага зосереджена на щоденних, мало не буденних мирних клопотах, про саму війну чи її наслідки згадується дуже мало [22]. З часом завдання стають все складнішими, 14 січня 2016 р. він вже знешкоджує міни [23].

В. Кіст ніколи не скаржиться і жодного разу не згадує про страх при виконанні небезпечних завдань. Очевидно, що більшість австралійських солдатів намагалися уникати болючих тем, або ж розповідали про них дуже лаконічно. Однак, коли згодом його відправляють до Європи, де він багато часу проводить в окопах, тональність листів і навіть сам почерк змінюється: він стає практично не розбірливим, жахливі умови траншейної війни даються взнаки.

Так, Роберт Маккей, який воював у складі 11-го корпусу щойно сформованої 10-ї французької армії, під час наступу біля Аррасу на півночі Франції, наприклад, пише: «2-е січня [1917 р.]. Майор А. помер – мало що встиг зробити. (Наклав на себе руки)» [24].

Очевидно, що отримати об'єктивні та достеменні свідчення про війну з солдатських листів та щоденників доволі важко. Безперечно, щоб підтримувати себе в нормальному та адекватному стані, Р. Маккей і В. Кіст зосереджуються більшою мірою на погоді.

Прикметно, що у військових щоденниках майже жодним чином не йдеться про вороже налаштування до німецької армії. У більшості випадків противник позначається одиничним антропоморфним терміном «гун». Наприклад, В. Кіст у своєму щоденнику 29 травня 1916 р. зазначає: «Щоденні польоти літаків дуже активні, особливо гуннів» [25].

Із Франції Е. Баттен писав листи одному солдату, якого він назвав Ріп. Оскільки Е. Баттен не воював на передовій, то у листах він описує своє життя у Франції як «монотонне» та буденне [26, арк. 3]. Його листи нагадують радше листівки туриста до друзів та родини, в яких в основному йдеться про ідилічні мальовничі краєвиди та захоплення від плавання та веслування, але аж ніяк не про війну.

Оскільки життя солдатів більшою мірою проходило в окопах і траншеях, то цілком очевидно, що окопна культура та певна колективна ідентичність стали їхнім єдиним щитом проти сурових воєнних реалій. Ця австралійська ідентичність, сформована на відміну від інших союзних військ, як і солідарність спільного досвіду, вплинула на взаємовідносини між австралійцями і союзними військами, створюючи інколи певну напругу у стосунках та непоодинокі конфлікти. Особливо напруженими були відносини австралійців з британськими солдатами. Ч. Бін припускає, що жорстка британська дисципліна не підходила австралійцям, суспільство яких було менш кодифікованим та «засноване на принципах егалітаризму з рівними можливостями з управління і доступу до матеріальних благ всіх його членів, на протигагу британському елітаризму» [27, р. 59].

Чимало прикладів цієї напруженості можна знайти в листах та спогадах австралійських солдатів. Так, А. Чизгольм відзначає «гнучкість» австралійської військової ієрархії порівняно з британською, серйозність якої він вважав «занудною» [28, арк. 4]. Військовий лікар Західного фронту Б. Ньютон у своєму щоденнику іронізує над британськими офіцерами, найбільша його антипатія спрямована переважно на офіцерів вищого рангу [5, арк. 20].

У окопах Першої світової війни британські війська отримали прізвисько «томмі», яке вживалося не тільки як позначення, а й як форма звернення. Для солдатів Австралії та Нової Зеландії використовувався військовий сленговий термін «діггер» (англ. Digger; копач). «Діггери» розглядали «томмі» як неповноцінних, позбавлених характеру та мужності, приписуючи ці риси собі. Д. Блер припускає, що напруженість у стосунках з британцями була пов'язана з політичною ситуацією в Австралії на той час: нація, що розвивалася, намагалася утвердитися і диференціюватися від Британської імперії [29, р. 89].

Цікаво, що поза офіційною пропагандою ворог не завжди сприймався австралійськими солдатами негативно. Німецькі солдати, яких називали «джеррі» (англ. Jerry; можливо, назва походить від піхотної німецької каски, яка нагадувала британським солдатам нічний горщик, або велику вазу – Jeroboam, або ж є вільним скорочення слова Germany (Німеччина)), не часто згадуються у їхніх спогадах та щоденниках. Так, Р. Джонс розповідає про зустріч зі своїм німецьким «альтер его»: «Цього ранку [10.04.1917 р.] у мене була цікава розмова з німецьким зв'язківцем» [30]. Г. Сіл стверджує, що німецьких солдатів під час війни австралійці часто сприймали як супутників у нещасті [31, с. 196].

Побутує думка, що дисципліна – це те, що відрізняє армію від натовпу. Щоправда під час Першої світової війни австралійських «копачів» характеризували як досить ефективну силу, з одного боку, так і некеровану, з іншого. Їхню недисциплінованість часто пояснюють відсутністю поваги до авторитетів, хоча документальні свідчення вказують на те, що вони переважно критикували суть рішень чи наказів, а не самі рішення [32].

Австралійські солдати були добре відомі тим, що ігнорували усталені правила, робили, що заманеться і демонстрували неповагу до авторитету начальства. Вони носили обмундирування на власний манер, розмовляли з начальством занадто звичною мовою та відверто висміювали правила та обмеження, які вважали недоречними в окопах. Окрім того, вони нерідко залишали лінію фронту без дозволу або перебували значно довше, ніж було офіційно дозволено. А. Чизгольм у своєму щоденнику наводить епізод, як він обдурив британського офіцера [28, арк. 12].

Варто відзначити, що унікальність австралійської армії полягала у тому, що в Австралії не було обов'язкової військової служби, усі австралійські солдати були добровольцями. Більшість із них були неодруженими та значно молодшими за союзників, їм краще платити, до них не застосовувалася смертна кара. Окрім того, австралійські солдати мали унікальну здатність долати усі фронтові тягарі та незгоди з гумором. Однак, як вважають дослідники, усталений стереотип щодо австралійської недисциплінованості надто перебільшений і жодним чином не зумовлений низькою ефективністю їхньої служби [32]. Командувач австралійськими силами на Західному фронті генерал-лейтенант (сер) Джон Монаш свого часу зазначив, що цей стереотип пов'язаний з неправильним уявленням про дисципліну, її мету та функції в період конфліктів [33].

Чимало студентів та випускників медичного факультету Мельбурнського університету зголосились вступити до Королівського армійського медичного корпусу австралійської армії і гідно протистояли усім воєнним та професійним викликам, з якими їм доводилось щоденно стикатись.

Першим стоматологом, офіційно прикріпленим до військової медичної частини, був Джон Хендерсон, студент-медик четвертого курсу, який загинув у 1916 р. в битві під Позьє, на місцевості, яка «засіяна австралійськими жертвами щільніше, ніж будь-яке інше місце на землі» [34, р. 41].

Капітан Гордон Матісон висадився в Галліполі як батальйонний лікар в перший день АНЗАКу попри те, що того ж тижня був призначений першим директором Інституту Уолтера та Елізи Холл в Мельбурні. 9 травня 1915 р. цей талановитий вчений був смертельно поранений в битві при Галліполі.

Хоча австралійські та британські збройні сили відмовилися приймати на військову службу жінок, 16 австралійських жінок-лікарів на добровільних засадах працювали в союзних урядових організаціях, регіональних відділеннях Червоного Хреста. Серед них: хірург Мері де Гарі і майор Хелен Секстон, одна із перших жінок, які почали вивчати медицину в Мельбурнському університеті [34; р. 42].

Коли прохання Х. Секстон про зарахування до Королівського армійського медичного корпусу у перші тижні війни відхилили, вона заснувала в Парижі власну лікарню *Hôpital Australien de Paris* – австралійський госпіталь. Її щоденник, датований липнем-груднем 1915 р. – це своєрідна облікова книга хворих, куди вносились детальна інформація про перебіг лікування французьких солдатів, зазвичай, містила їх військове звання, підрозділ та битву, де вони зазнали поранень. Іноді вносились інформація про тривалість військової служби та сімейні дані. Подібного роду інформація – доволі рідкісне явище у практиці військової медицини часів Першої світової [34, р. 42-43].

Базиль Коен, бакалавр медицини Мельбурнського університету 6 квітня 1915 р. записався добровольцем до медичного корпусу австралійської армії в «ранзі лейтенанта наших сухопутних військ», оскільки практикуючі лікарі відразу призначались на посади офіцерів. Як і багато інших австралійських лікарів, він пройшов попередню підготовку у Британії, перш ніж в липні 1915 р. був відправлений на Західний фронт. Його документи містять інформацію про евакуацію поранених, а також відомості розвідки 17-ї дивізії, які включали витяги із перехоплених німецьких наказів. В його особовому фонді зберігаються також намальовані ним карти траншей 1915-1918 рр., які допомагали пораненим орієнтуватись на місцевості.

Військовий досвід Альфреда Дерхема – це історія ще одного молодого студента-медика четвертого курсу, який проявив тверду непохитність перед повсякденними воєнними реаліями попри біль розлуки з близькими, нестерпні умови, травми, хвороби та каліцтво. Його листи та щоденники є своєрідною поетичною рефлексією, яка демонструє глибоке особисте сприйняття досвіду війни, а також окремі моменти приватного життя, зокрема, заручини з коханою Френсіс Андерсон під час проходження військової служби [34, р. 44].

Журнал студентів-медиків Мельбурнського університету «Спекулум» в 1915 р. містив спеціальний розділ «Записки з фронту». У червні 1917 р. там була опублікована стаття, в якій повідомлялось, що із 320 лікарів медичного відділення штату Вікторія, які перебувають на активній військовій службі, 79 склали випускники Мельбурнського університету.

Не можна не згадати, що випускником Мельбурнського університету був визначний австралійський воєначальник і полководець Першої світової війни, командувач австралійськими силами на Західному фронті (сер) Джон Монаш (1865-1931).

Висновки. Епістолярна спадщина студентів та викладачів Мельбурнського університету часів Першої світової війни є не лише важливим історичним джерелом, це також і пам'ять про конкретних людей, яка зберігається нині в архівних фондах та родинних загиблих. Документальні свідчення очевидців та учасників війни демонструють неперервний зв'язок між сучасним та минулим. Аналіз солдатських листів дає всі підстави вважати, що вони є не тільки безпосереднім та реальним способом вираження своїх почуттів, емоцій, вражень, переживань, але і опосередкованим свідченням того, наскільки вони любили свою націю і прагнули її утвердження.

Документальні матеріали, що зберігаються в Архіві Мельбурнського університету можуть стати важливою частиною джерельної бази *подальших досліджень* участі університетської спільноти у воєнних діях, а також сприятимуть з'ясуванню їхнього внеску у формування австралійської національної ідентичності.

Список використаних джерел і літератури:

1. The University of Melbourne. 1914-1918: The Great War. Timeline the University's history. URL: <http://our-history.unimelb.edu.au/timeline/>
2. Wheare K.C. Allen Horace William (1875-1949). Australian Dictionary of Biography. Vol. 7. Melbourne: MUP, 1979. URL: <http://adb.anu.edu.au/biography/allen-horace-william-5594/text8319>
3. Bridge C., Spence I. H.A. Allen's «Xenophon's Greek Diggers». Journal of the Australian War Memorial. Issue 30. April 1997. URL: <https://www.awm.gov.au/articles/journal/j30/xenophon>
4. Smibert J. Newton Sir Wilberforce Stephen (Bill) (1890–1956). Australian Dictionary of Biography. Vol. 15. Melbourne: MUP, 2000. URL: <http://adb.anu.edu.au/biography/newton-sir-wilberforce-stephen-bill-11231/text20025>
5. University of Melbourne Archives. 1980.0146.00001. Sir Wilberforce Newton's World War One diary, 1915.
6. University of Melbourne Archives. 1980.0146.00001. Sir Wilberforce Newton's World War One diary. British Officers I have met. Item 5/1/2.

7. Li Y. L'importance des lettres pendant la guerre: Ray Jones. URL: <https://blogs.unimelb.edu.au/somewhereinfrance/2014/12/22/limportance-des-lettres-pendant-la-guerre-ray-jones/>
8. University of Melbourne Archives. 1981.0081. Ray Jones collection. [Letter to parents]. Letter 28.12.1916. Letter 69.
9. University of Melbourne Archives. 1981.0081. Ray Jones collection. [Letter to parents]. Letter 01.04.1916.
10. University of Melbourne Archives. Ray Jones collection. 1981.0081. List of souvenirs from Ray Jones. 1916. Unit 2. Item 1/1/3.
11. University of Melbourne Archives. Ray Jones collection. 1981.0081. [Letter to parents]. Letter 15.04.1916.
12. University of Melbourne Archives. Ray Jones collection. 1981.0081. [Letter to parents]. Letter 33.
13. Scott S. Chisholm Alan Rowland (1888-1981). Australian Dictionary of Biography. Vol. 17. Melbourne: MUP, 2007. URL: <http://adb.anu.edu.au/biography/chisholm-alan-rowland-12315>
14. University of Melbourne Archives. 2002.0029. Chisholm Alan Rowland (1888-1981). Notebook.
15. University of Melbourne Archives. 2002.0029. Chisholm Alan Rowland (1888-1981). Books read on active service by Alan Chisholm.
16. University of Melbourne Archives. 2002.0029. Chisholm Alan Rowland (1888-1981). Notebook. Letter 23.06.1917.
17. University of Melbourne Archives. 2002.0029. Chisholm Alan Rowland (1888-1981). Notebook. Letter 06.11.1917.
18. University of Melbourne Archive. 1972.0025. W. R. Keast collection. 1914–1917. Diaries: October 1914–March 1915; January–October 1916; April–August 1917.
19. Becht A., Kirk R., Tubakovic T. Première Guerre Mondiale: premières impressions de la France. URL: <https://blogs.unimelb.edu.au/somewhereinfrance/2012/11/11/premiere-guerre-mondiale-premieres-impressions-de-la-france/>
20. University of Melbourne Archives. 1981.0081. Ray Jones collection. Letter 15.07.1916.
21. The Battle of the Somme, 1916. Museum Victoria's collection. URL: <https://collections.museumvictoria.com.au/articles/14946>
22. University of Melbourne Archives. 1972.0025. W. R. Keast collection. Diary of W. R. Keast. N. 4/4. Item 12/1/16.
23. University of Melbourne Archives. 1972.0025. W. R. Keast collection. Diary of W. R. Keast. N. 4/4. Item 14/1/16.
24. First World War Diaries. Part I. The Diaries of Robert Lindsay Mackay. Arras 1917. URL: <https://www.firstworldwar.com/diaries/rlm2.htm>
25. University of Melbourne Archives. 1972.0025. W. R. Keast collection. Diary of W. R. Keast. No. 4/4. Item 29/5/16.

26. University of Melbourne Archives. 2002.0019. E. J. Batten collection. Letter from E. J. Batten to «Rip», France, 20.04.1917.
27. Bean C. Official History of Australia in the War of 1914–1918. Vol. III. The Australian Imperial Force in France, 1916. Sydney: Angus and Robertson Ltd., 1941. 1036 p.
28. The University of Melbourne Archives. 1979.0034. Chisholm A. R. (1917–1918). Martial Memories.
29. Blair D. «Diggers» and «Doughboys»: Australian and American troop interaction on the Western Front, 1918. Journal of the Australian War Memorial. 2001. Issue 35. December 2001. URL: <https://www.awm.gov.au/articles/journal/j35/blair>
30. The University of Melbourne Archives. 1981.0081. Jones R. (1916–1917). Diary. 10.04.1917.
31. Seal G. «We're here because we're here»: Trench culture of the Great War. Folklore. Vol. 124, No. 2. August 2013. P. 178-199.
32. Gornall A. L'indiscipline des soldats australiens: rebelles ou individualistes?. URL: <https://blogs.unimelb.edu.au/somewhereinfrance/2014/12/22/lindiscipline-australienne-soldats-rebelles-ou-individualistes/>
33. Monash J. The Australian victories in France in 1918. London: Hutchinson, 1920. 352 p.
34. Healy J., Sheard H., Bartone T. Compassion and courage: Australian doctors and dentists in the Great War. University of Melbourne Collections. Issue 16. June 2015. P. 41-45.

УДК 94:330.34(94)«1914-1945»

Бондарець М.В.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ АВСТРАЛІЇ У ПЕРІОД МІЖ ПЕРШОЮ І ДРУГОЮ СВІТОВИМИ ВІЙНАМИ

У статті проаналізовано вплив Першої світової війни на соціально-економічний розвиток Австралії. Розкрито основні тенденції розвитку її економіки у період Великої депресії та між Першою та Другою світовими війнами. Зроблено висновок, що поряд з внутрішніми факторами, такими як висока заробітна плата та тарифний захист, більш істотним чинником негативного впливу на соціально-економічний розвиток Австралії у цей період було уповільнення зростання міжнародної економіки через триваючі наслідки Першої світової війни.

Ключові слова: *Австралія, Перша світова війна, міжнародна економіка, соціально-економічний розвиток, тарифна політика, торгова політика.*